

AGATA ZACHARIASZ*

NOWOCZESNA ARCHITEKTURA KRAJOBRAZU – WSPÓŁCZESNE PARKI I PLACE

MODERN LANDSCAPE ARCHITECTURE – CONTEMPORARY PARKS AND PLAZAS

Streszczenie

W artykule zaprezentowano nowoczesne obiekty architektury krajobrazu – ogrody, parki i place. Współczesną architekturę krajobrazu cechują szybkie przekształcenia formalne i stylistyczne. Niezwykle istotna dla tych przemian jest rola osiągnięć w zakresie ogrodnictwa, rozwoju technik budowlanych i nowoczesnych technologii. Obecnie projektanci mają coraz mniej ograniczeń technicznych. Współczesny park jest zdefiniowany nie tylko przez zielenią, lecz także przez osiągnięcia cywilizacji, technikę, technologię, naukę i kulturę. Ogrody, parki i place stanowią dopełnienie miast, stają się wyrafinowanym obiektem kultury i dziełem sztuki. Dużym problemem rozwijających się miast są tereny postindustrialne, postmilitarne, tzw. nieużytki urbanistyczne. Część z nich jest z sukcesem rekultywowana, służy wypoczynkowi i rekreacji.

Słowa kluczowe: nowoczesna architektura krajobrazu, współczesny park publiczny, nowoczesne rozwiązania budowlane

Abstract

The article presents some contemporary objects of landscape architecture – gardens, parks and plazas from all over the world. The modern landscape architecture is characterised by swift reshaping of form and style. New achievements and developments in gardening and building technologies play significant role in relation to these changes. Today's designers face fewer technical limitations than ever. The modern park is defined not only by greenery, but also by achievements of global civilization, technology, science and culture. Today's city dwellers seek access to a diverse range of amusements, experiences and recreation. Gardens, parks and plazas complete cities in their role of refined objects of art and culture. Great common problems for developing cities are post-industrial, post-military areas, rubbish dumps, the so called brownfields. Some of them are successfully recultivated, often as recreational areas.

Keywords: modern landscape architecture, contemporary public park, modern landscape construction

---

* Dr inż. arch. Agata Zachariasz, Instytut Architektury Krajobrazu, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

1. Wstęp

Kształtowanie różnego rodzaju przestrzeni publicznych, a w szczególności ogrodów, parków czy placów, to kreowanie nowoczesnego krajobrazu. Mieszkańcy poszukują dziś możliwości dostępu do różnorodnych form rozrywki, poznania i wypoczynku. Współczesną architekturę krajobrazu cechują szybkie przekształcenia formalne i stylistyczne. Niezwykle istotna dla tych przemian jest rola osiągnięć w zakresie ogrodnictwa, rozwoju technik budowlanych i nowoczesnych technologii. Obecnie projektanci są w mniejszym stopniu skrępowani ograniczeniami technicznymi.

2. Nowoczesne parki

Współczesny park jest zdefiniowany nie tylko przez zielenią, ale również przez osiągnięcia cywilizacji, technikę, technologię, naukę i kulturę. Przykładem jest paryski Park La Villette, odzwierciedlający różnorodność kulturową miasta i środowiska miejskiego. Często projekt to zabawa formą, dekonstruowanie, odkrywanie na nowo form historycznych, które przetworzone dają nowe wartości w zupełnie innym kontekście. Pojawia się wiele ogrodów zakładanych na dachach [1]. Powstają nowoczesne, często wielohektarowe parki, stanowiące duże osiągnięcia techniczne.

Ryc. 1. Parc de la Villette,
Paryż

Fig. 1. Parc de la Villette, Paris

Ryc. 2. Jardin Atlantique, Paryż

Fig. 2. Jardin Atlantique, Paris

Ryc. 3. Promenade Plantée,
Paryż. Fot. 1–3 A. Zachariasz
2006

Fig. 3. Promenade Plantée,
Paris. Photo 1–3 A. Zachariasz,
2006

Nowojorski 11 ha Riverbank State Park został usytuowany na dachu oczyszczalni (architektura: Richard Dattner; architektura krajobrazu: Abel Bainnson Butz, projekt 1979–1987, realizacja 1988, 1990–1993). Stanowił on duże wyzwanie początkowo ze względu na sam obiekt, który wzbudził wiele kontrowersji (protesty organizacji lokalnych i społecznych trwały

25 lat), a później z powodu rozwiązań technicznych. Politycy zażegnali konflikt, obiecując w zamian budowę obiektów rekreacyjnych, by wynagrodzić lokalnej społeczności niechciane sąsiedztwo i utratę kilkuset metrów nadbrzeża rzeki. Realizacja okazała się sukcesem i obecnie – pojawia się w parku rocznie ponad 2 mln zwiedzających. Lokalizacja na dachu stała się powodem nietypowych problemów technicznych. Dach oczyszczalni składa się z 14 niezależnych, przemieszczających się względem siebie platform. Program, konstrukcję i dobór roślinności na powierzchni 2,4 ha zdeterminowało obciążenie dachu, stosunkowo niewielkie – 1000–1600 kg/m². Dla zredukowania ciężaru ziemi zastosowano rośliny o płytkim systemie korzeniowym (grubość warstwy 30–60 cm).

Na przełomie stuleci wydarzeniem stał się zrealizowany na dachu Gare Montparnasse, paryskiego dworca kolejowego, Ogród Atlantycki o pow. 3,42 ha (F. Brun, M. Pen, 1992–1994). Powstał ogród inspirowany tematyką marynistyczną z symbolicznymi klifami, łodziami, tarasami słonecznymi, roślinnością wydumową.

Podziw budzi też inny nietypowy park – linearny Promenade Plantée (P. Mathieaux, J. Vergely, 1988–1996) od placu Bastylli do Bois de Vincennes – założony na wiadukcie, na dawnym trakcie kolejowym Paryż–Strasburg [6].

Znaczącą realizacją ostatnich lat stał się, otwarty w 2004 r., Millennium Park w Chicago o pow. 10 ha, założony na dachu dworca kolejowego i parkingu. Zastosowano tu nowoczesne materiały, takie jak: szkło, stal i beton. Park uznano za futurystyczne założenie parkowe, do czego przyczyniło się kilka niezwykle obiektów, które tam zrealizowano. Jednym z nich jest Pawilon Jaya Pritzkera – ogromna sala koncertowa, przed którą znajduje się audytorium koncertowe (plenerowe) przylegające do tzw. wielkiego trawnika z charakterystyczną stalową pergolą, przeznaczone dla 7–11 tys. ludzi (proj. Frank Gehry). Kolejny wyróżnik miejsca to Brama Chmur (proj. Anish Kapoor) – 110-tonowa rzeźba wykonana z wypolerowanej stali, przez mieszkańców nazywana „fasolką”, która w różnych perspektywach odbija widok tętniącego życiem parku.

Ryc. 4. Millennium Park w Chicago, z lewej widoczna Crown Fountain, w głębi Pawilon Jaya Pritzkera (MilleniumPark.web.)

Fig. 4. Millenium Park, Chicago – from the left: Crown Fountain, in the background: Jay Pritzker's Pavilion (MilleniumPark.web.)

Ryc. 5. Jedna z dwóch wież Crown Fountain

Fig. 5. One of two towers of Crown Fountain

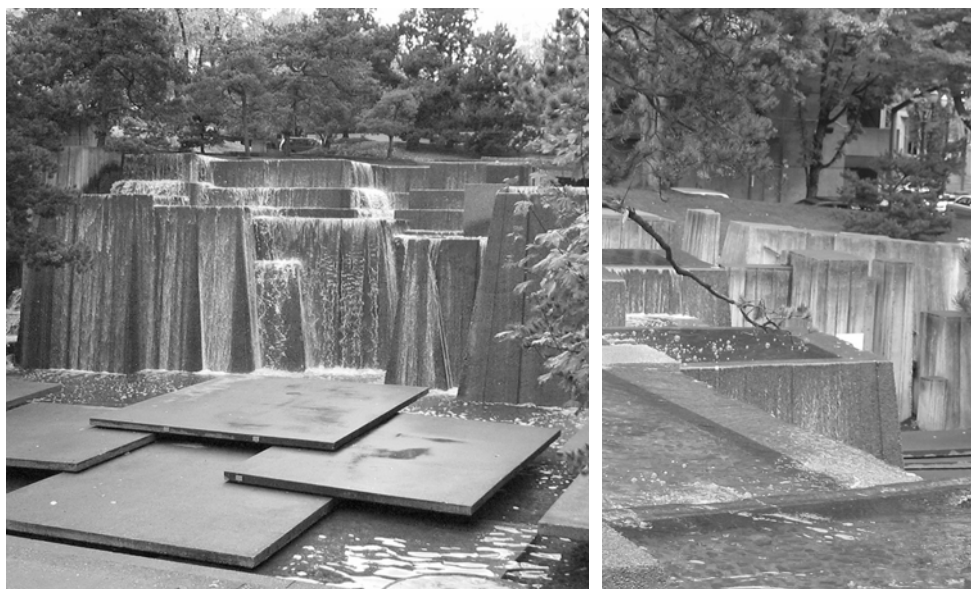
Przede wszystkim jednak zadziwia multimedialna fontanna Crown Fountain, zaprojektowana przez Jaume Plensa. Jest to pierwszy tego rodzaju obiekt na świecie. Przezroczyste szklane bloczki zostały zastosowane do wybudowania dwóch wysokich na 15,20 m wież stojących w środku czarnego granitowego placu, zanurzającego się do 20 cm w wodzie. Za szklanymi cegłami są ekrany wideo o wysokiej technologii LED, a kiedy uruchamiane jest wideo, pokazywane są na nich kolejno twarze prawie 1000 mieszkańców Chicago. Wykorzystano tu historyczny motyw rzygaczy. Każda twarz ukazująca się na szklanym ekranie pokazuje szczególny moment, kiedy osoba otwiera usta i „wypluwa” strumień wody, co dzieje się dzięki specjalnej dyszy wyrzucającej wodę w kierunku centrum stawu. Przechadzka po granitowym placu daje wrażenie spaceru po wodzie. Jest tu też Ogród Lurie, zrealizowany w wyniku międzynarodowego konkursu, który wygrali Kathryn Gustafson, Piet Oudolf i Robert Izrael. Za inspirację dla pomysłu ogrodu posłużyło motto miasta Chicago: *Urbs in Horto*. Poszczególne części parku wydzielono szpalerami drzew, co powoduje, że ogród nie wygląda jak zaprojektowany na dachu. Millennium Park stanowi wspinały przykład przywracania miastu terenów utraconych i pozbawionych *genius loci* – tu terenów kolejowych i parkingowych – jako miejsca pełnego zieleni służącego do wypoczynku i rekreacji.

3. Place miejskie

Place miejskie definiują i identyfikują przestrzeń miejską, a także często stanowią o tożsamości miejsca. Stosowane w nich nowoczesne materiały i forma nawiązują do tradycji historycznych, zwłaszcza w projektach postmodernistycznych. Pośród licznych przykładów są m.in.: Piazza d'Italia Charlesa W. Moore'a w Nowym Orleanie (1975–1980), gdzie stalowe i betonowe struktury-budowle malowane na jaskrawe kolory oraz szkło i refleksyjne powierzchnie pomagają tworzyć iluzję i zaskakujące efekty wizualne, czy np. Tsukuba Civic Center Arata Izosakiego (1983), inspirowany placem na Kapitolu Michała Anioła [2, 6]. Taką zabawą formą z użyciem nowoczesnych materiałów jest również Jacob Javits Plaza (1992–1996), gdzie projektantka Martha Schwartz (ur. 1950) odnosi się do klasycznych barokowych parterów haftowych, ale tutaj wzory wykonano z charakterystycznych, pomalowanych na zielono nowojorskich ławek parkowych. Schwartz jest autorką wielu kontrowersyjnych projektów. Jej dziełom przypisywane są związki z dadaizmem, co przejawia się m.in. w stosowaniu montażu i kolażu. Projektantka nie odżegnuje się też od związków z pop-artem, a w jej dziełach pojawia się dowcip, pomysłowość, obrazoburstwo i inspiracja kulturą masową.

Obecnie woda jest ważnym elementem placów, skwerów i parków miejskich. Najczęściej stosowana jest jako różnego rodzaju fontanny, które przybierają różne formy, np. kształtowane jako seria stopni, nisze czy ściany, zwane kurtynami wodnymi. Popularne stały się strumienie wody tryskające z posadzki, sterowane komputerem, nocą podświetlane. Oprócz bogactwa wrażeń wizualnych woda spełnia jeszcze inne funkcje, np. kaskady maskują uliczny hałas. Powstaje wiele wyróżniających się placów i przestrzeni publicznych, m.in. tereny Expo 98 w Lizbonie z Water Garden, gdzie odwołano się do różnych aspektów wody: biologicznego, duchowego, zmysłowego, artystycznego i naukowego. Uwagę skupia tu również rozległe jezioro – Lake Ulisses – tzw. mokry skwer. Wybitnym twórcą, którego wizytówką stały się betonowe fontanny, jest Lawrence Halprin (ur. 1916).

Wykreował on nowy wymiar przestrzeni urbanistycznej poprzez harmonijne połączenie miejskich przestrzeni publicznych z terenami i systemem komunikacji miejskiej. Stosował zasadę „naturalnego procesu dyktatu formy”, współpracował z ekologami, architektami i urbanistami. Szukał analogii w naturalnych formach erozyjnych. Podejście to widoczne jest w serii projektów placów miejskich z fontannami, m.in. Lovejoy Plaza (1965–1966) i Ira Keller Park w Portland (w Oregon). Najpełniej jednak wyraża się w Seattle Freeway Park i jego przedłużeniu Pigott Memorial Corridor, gdzie parki założono na estakadach nad autostradami (L. Halprin & Associates, A. Danadijeva, 1976–1990). Nazywane są one *lids*, czyli „pokrywki”.

Ryc. 6, 7. Ira Keller Park (Forecourt), Portland, Oregon. Fot. M. Weldy, 2005

Fig. 6, 7. Ira Keller Park (Forecourt), Portland, Oregon. Photo M. Weldy, 2005

Modernista Dan Kiley (1912–2004) wyznawał zasadę, „że ważnym elementem sztuki jest zarówno projekt jak i proces tworzenia. Projekt jest tylko opisem procesu, w którym pomagasz komuś lub sobie znaleźć miejsce do życia w przestrzeni. Jesteśmy jednością z wszechświatem. Człowiek jest naturą”[5]. Jednym z jego nowoczesnych projektów, gdzie realizował tę zasadę, jest Fountain Plaza w Dallas w Teksasie (1986). Zachwyca tu krajobraz cyprysów i tańczących kaskad pośród granitu. Kiley umieścił na placu pomiędzy wodospadami i wodnymi strumieniami dwieście dorosłych cyprysów w okrągłych pojemnikach, rozmieszczonych na siatce o wymiarach 5×5 m. Stworzył miejsce niezwykle, a równocześnie sprawiające przyjemność mieszkańcom i pracownikom przyległego 60-piętrowego budynku Allied Bank (I.M. Pei). Główny plac podzielny jest na 9 modułów. Moduły centralne mają więcej niż 200 fontann, które zaprogramowane są komputerowo tak, by tworzyć kompozycje w postaci wodnego baletu. Wieczorem oświetlone dają bajeczne efekty. W projekcie pojawia się doskonała w proporcjach siatka, uznawana za roz-

wiązanie klasyczne, i ujawnia się fascynacja Kileya geometryczną dyscypliną francuskiej sztuki ogrodowej. Ogród Kileya jest doskonałym przykładem wykorzystania tzw. szarej wody (*grey*), czyli pochodzącej z recyklingu. Jest to szczególnie ważne w sytuacji gdy naturalne źródła są coraz cenniejsze.

Ryc. 8 i 9. Fountain Plaza w Dallas w Teksasie (FountainPlaza.web.)

Fig. 8, 9. Fountain Plaza, Dallas, Texas (FountainPlaza.web.)

4. Odzyskiwanie terenów utraconych

Dużym problemem rozwijających się miast są tereny postindustrialne, postmilitarne, wysypiska śmieci, tzw. nieużytki urbanistyczne i tereny opuszczone. Część z nich jest z sukcesem rekultywowana i przekształcana w parki publiczne. W pełni akceptowany jest ten rodzaj estetyki, odmienny od wizerunku klasycznych parków. Wymaga to nowych technologii i materiałów oraz znalezienia nowej funkcji. Prowadzone są badania i eksperymenty dotyczące technologii przebudowy siedliska, detoksykacji gleby czy oczyszczania wody. Tworzenie parku często staje się serią spektakularnych wydarzeń, począwszy od konkursu poprzez promocję obiektu. Liczy się kreatywność, wizja, idee, sztuka postrzegana w innym niż dotychczas wymiarze, a funkcje parkowe związane z terenami zieleni stają się elementem spajającym i organizującym przestrzeń.

Nowe parki niosą w sobie też wymiar metafizyczny, symboliczny, pełne są aluzji i znaczeń. Powstają obiekty popularne, estetyczny produkt naszych czasów, gdzie tematem głównym jest ekologia i znalezienie nowych funkcji w istniejących budynkach przemysłowych, traktowanych jak współczesne rzeźby. Przykładem jest nowatorski projekt Richarda Haaga: Gas Works Park w Seattle (1970). Podobnie zresztą jest w przypadku Emischer Park, a szczególnie w Duisburg-Nord Landscape Park, gdzie tereny (230 ha) dawnej huty przekształcono na park krajobrazowy. Zrealizowany projekt (1991–2001) Petera i Anne-Liese Latz pozostaje pod wpływem filozofii dekonstruktywistycznej [4]. Inny ważny przykład to rekultywacja wysypiska śmieci Byxbee Park w Palo Alto (1988–1992, proj. Hargreaves Associates, współpr. P. Richard, M. Oppenheimer) na skraju zatoki San Francisco. Powstał tam park publiczny o cechach *land artu*. Wielofazowy projekt obejmuje 150 akrów – zrealizowano 30. Stworzono wrażliwy system ekologiczny. Projekt łączy formy naturalne i kulturowe, umożliwia rekreację i kontemplację. Po terenie o łagodnie po-

falowanej rzeźbie terenu z lasem betonowych słupów tworzących siatkę wędruje się ścieżkami o nawierzchni z tłuczonych muszli. Park można też podziwiać z betonowych tarasów i platform widokowych.

5. Ogrody przy muzeach

Często są to ogrody tematyczne nawiązujące treścią do tematyki muzeów, zaskakujące pomysłami, odkrywczymi ideami, nowoczesną technologią. Stają się dziełem sztuki, a kontrowersyjne pobudzają do dyskusji. Wiele realizacji z ostatnich lat zadziwia osiągnięciami nowoczesnych technik i technologii, tworząc iluzję. Język krajobrazu ma różne środki wyrazu, do odbioru których angażowane są wszelkie zmysły. Doskonale ilustrują to m.in.: ogród przy Jewish Museum w Berlinie (Studio Libeskind, Lützow, 1997–2001); Garden of Australia Dreams w National Museum of Australia w Canberrze (GoAD, NMA Room 4.1.3, 2001) nowoczesny – krytykowany za trywializację krajobrazu; Landform Ueda Project w Scottish National Gallery of Modern Art w Edynburgu (Charles Jencks, Terry Farrell&Partners) – zabawa formą swoisty przykład *land artu*, czy Forest Gallery w Melbourne w Museum Victoria (Taylor Cullity Lethlean, Paul Thompson, 2000). Ten ostatni to niezwykle ogród tematyczny, gdzie odtworzono naturalne środowisko, monitorowane za pomocą najnowszej technologii. Projekt stanowi swoistą syntezę lasu – łączy roślinność z działami sztuki i prezentacjami multimedialnymi.

Ryc. 10. Forest Gallery, Museum Victoria, Melbourne.
Fot. A. Zachariasz, 2006

Fig. 10. Forest Gallery, Museum Victoria, Melbourne.
Photo A. Zachariasz, 2006

Ryc. 11, 12. Musée du Quai Branly, dziedziniec od strony rzeki, z prawej zielona ściana. Fot. A. Zachariasz, 2006

Fig. 11, 12. Musée du Quai Branly, riverside courtyard, from the right green wall. Photo A. Zachariasz, 2006

23 czerwca 2006 r. otwarto w Paryżu Musée du Quai Branly prezentujące zbiory różnych kultur z Afryki, Azji, Oceanii i obu Ameryk. Obiekt powstał w sąsiedztwie wieży Eiffla, na nadbrzeżu Sekwany nieopodal Luwru i Musée d'Orsay. Projekt jest efektem kon-

kursu, w wyniku którego do realizacji wybrano pracę francuskiego architekta Jeana Nouvela. Obiekty usytuowane są w parku o pow. 1,8 ha, którego autorem jest Gilles Clément, współtwórca m.in. parku André Citroëna. Muzeum tonie w zieleni. Wprowadzono tu 30 różnych gatunków roślin i ok. 200 drzew. Podstawowe materiały, z których wykonano muzeum, to: szkło, stal, cement i drewno. Na zewnątrz budynku od strony rzeki i ulicy powstał rodzaj palisady – 12 m wysoka szklana ściana. Jednak najbardziej oczywistym „znakiem” muzeum jest zewnętrzna zielona ściana roślinna o pow. 800 m², pokryta 15 tysiącami roślin – zasadzono tu 150 gatunków ze wszystkich stron świata. Autorem tego rozwiązania jest botanik Patrick Blanc. Zastosował on dwie warstwy poliamidu zamocowane do płyt z rozszerzającego się PCV, przymocowanych do metalowej struktury. Stworzyło to poduszkę powietrzną działającą jak izolacja i stanowiącą podkład, w którym ukorzeniają się rośliny. Dzięki temu projektowi budynek uzyskał HQE (*Haute Qualité Environnementale*) – certyfikat w wysokiej jakości środowiskowej [3]. Wcześniej, w 2003 r., w Tokio zastosowano podobny obiekt – 274 metrowy ekran Green Screen (Klein Dycham Architects). Jest to rodzaj ogrodzenia, element krajobrazu ulicy oddzielający zabudowę mieszkaniową projektu T. Ando. Na metalowych ramach zamocowano trzy warstwy filcu z rodzajem kieszeni z ziemią, w których posadzono rośliny – po części aromatyczne zioła i pachnące kwiaty.

6. Podsumowanie

Urządzone przestrzenie publiczne i tereny zieleni zapewniają wyższy standard życia w mieście, wpływają korzystnie na jego wizerunek. Parki kreowane przez nasze technologiczne społeczeństwo, często inspirowane współczesną architekturą, filmem, ale także przez miejsce gdzie powstawały. Nowe techniki i technologie pozwalają tworzyć sztuczną rzeczywistość, a nowoczesne materiały budowlane umożliwiają na nowo odczytanie historycznych wzorów i wzorców. Ogrody, parki i place stanowią dopełnienie miast, stają się wyrafinowanym obiektem kultury i dziełem sztuki.

Literatura

- [1] B ö h m A., Z a c h a r i a s z A., *Ogród na dachu*, [w:] *Problemy projektowe w kontekście nowych technologii budowlanych*, t. V, Kraków 2003, 25-32; Z a c h a r i a s z A., B ö h m A., *Nowe technologie budowlane w architekturze krajobrazu*, t. VI, [w:] *Problemy projektowe...*, Czasopismo Techniczne z. 6-A/2005, Wyd. Politechniki Krakowskiej.
- [2] L y a l l S., *Designing the New Landscape*, London 1997.
- [3] *Musée du Quai Branly. Art Spaces*, Paris 2006.
- [4] S c h r ö d e r T., *Changes in Scenery*, Basel 2001.
- [5] W a l k e r P., S i m o M., *Invisible Gardens*, Cambridge, Massachusetts 1994.
- [6] Z a c h a r i a s z A., *Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych*, Monografia nr 336, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków 2006.